

Warszawa, dnia 10 marca 2011 r.

RPO-665674-VII-720.5/11/DK

I n f o r m a c j a

o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Areszcie Śledczym w Grójcu

1. Wprowadzenie

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich przedstawiciele Rzecznika z Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji”: Dorota Krzysztoń (główny specjalista, kryminolog), Justyna Józwiak (starszy radca, politolog) Karolina Chyła (referent prawny, pedagog resocjalizacyjny), Marcin Kusy (specjalista, prawnik), w dniach 17-18 lutego 2011 r. udali się do Aresztu Śledczego przy ul. Armii Krajowej 21 w Grójcu (zwanego dalej Aresztem lub jednostką/placówką).

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, przedstawiciele Rzecznika sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, dokonując oceny pod względem ochrony osadzonych przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim i poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji:

- przeprowadzono rozmowy na temat funkcjonowania jednostki z mjr Sławomirem Grzybem – Dyrektorem Aresztu;
- dokonano oglądu terenu jednostki oraz pomieszczeń we wszystkich oddziałach mieszkalnych, w tym: cel przejściowych oraz celi zabezpieczającej, wybranych losowo cel mieszkalnych, pomieszczeń do przeprowadzania kontroli osób osadzonych, świetlic, a także pól spacerowych, łaźni,

sanitariatów, kantyny, sal widzeń, ambulatorium i izb chorych, kuchni, magazynu depozytowego;

- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy ze skazanymi i tymczasowo aresztowanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami jednostki;
- w oparciu o przygotowany wcześniej kwestionariusz, przeprowadzono w cztery oczy rozmowy z 6 osadzonymi.

Przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich poinformowali dyrektora i członków kierownictwa o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.:

- a) Protokół kontroli Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Grójcu z 17 września 2010 r.
- b) „Zarządzenie nr 66/2010 Dyrektora Aresztu Śledczego w Grójcu z dnia 4 stycznia 2011 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego jednostki” wraz z aneksem z dnia 20 stycznia 2011 r.
- c) Statystykę przypadków autoagresji w 2010 r. sporządzoną na podstawie „Rejestru autoagresji” wraz z procedurą postępowania z osobami uzależnionymi od alkoholu bądź środków odurzających lub substancji psychotropowych i informacją o profilaktyce uzależnień.
- d) Informację z dnia 17 lutego 2011 r. o postępowaniu z nosicielami wirusa HIV, postępowaniu w przypadku podejrzenia lub stwierdzenia zachorowania na chorobę zakaźną oraz instrukcję w sprawie postępowania w przypadku stwierdzenia świerzbii i wszawicy u osadzonego.
- e) Statystykę ilustrującą liczbę oraz sposób załatwienia skarg i prośb osadzonych w latach 2009-2010, sporządzoną w dniu 17 lutego 2011 r.
- f) Informację z dnia 18 lutego 2011 r. o procedurze kontroli osadzonego, o procedurze stosowanej w przypadku wystąpienia buntu, o liczbie i rodzajach zdarzeń nadzwyczajnych w roku 2010 wraz z liczbą przypadków zastosowania środków przymusu bezpośredniego, z uwzględnieniem rodzajów zastosowanych środków.

2. Charakterystyka jednostki

Areszt Śledczy w Grójcu usytuowany jest w północno-zachodniej części miasta, przy skrzyżowaniu ulicy Armii Krajowej i Worowskiej. Zajmuje obszar 6155 m². W skład jednostki wchodzi 6 budynków – 2 mieszkalne oraz 4 administracyjno-gospodarczych. Budynki te wznoszono w różnych latach, począwszy od okresu sprzed 1939 r., a skończywszy w 2008 r.

Areszt Śledczy w Grójcu przeznaczony jest dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn, pozostających do dyspozycji Prokuratury Rejonowej i Sądu Rejonowego w Grójcu oraz Piasecznie, a także skazanych, wobec których toczy się postępowanie przed wymienionymi organami bez stosowania tymczasowego aresztowania. Ponadto w jednostce tej przebywają skazani zakwalifikowani do odbywania kary w zakładzie karnym typu półotwartego dla recydywistów penitencjarnych.

Osadzeni zakwaterowani są w dwóch równolegle położonych budynkach mieszkalnych - pawilonach A i B. Pawilon A jest ok. 2 razy mniejszy od pawilonu B i jest zdecydowanie starszy (wybudowano go przed rokiem 1939, podczas gdy pawilon B powstał w roku 2008).

W pawilonie A znajdują się dwa oddziały. W każdym z nich są pokoje wychowawców i dyżurki oddziałowych. W pawilonie A znajduje się również cela zabezpieczająca (na parterze) i jedna z dwu izb chorych. W podpiwniczeniu tego budynku usytuowana jest kuchnia, łazienka dla osadzonych z pawilonu A i magazyn żywnościowy. W pawilonie znajduje się 14 cel mieszkalnych, w tym dwie przejściowe. W niewielkiej odległości od budynku A znajduje się pole spacerowe dla osadzonych z tego pawilonu.

Pawilon B jest budynkiem niepodpiwniczonym o dwóch kondygnacjach naziemnych. W budynku znajdują się 23 cele mieszkalne, w tym jedna przeznaczona dla osoby z niepełnosprawnością oraz izba chorych, pokoje wychowawców, gabinet lekarza, natryski, aneksy kuchenne, pomieszczenia kontroli osadzonych, świetlice oddziałowe i pomieszczenia techniczne. Bezpośrednio przy pawilonie znajduje się pole spacerowe. W pawilonie może być zakwaterowanych 130 osadzonych w celach 3, 4 i 5 osobowych.

Pojemność Aresztu wynosi 218 miejsc. W dniu 17 lutego 2010 r. w jednostce faktycznie przebywało 212 osadzonych: 171 skazanych i 41 tymczasowo aresztowanych. Przeważająca większość skazanych odbywała karę w systemie programowanego oddziaływania – 101 i w systemie zwykłym – 65. Pięciu skazanych zakwalifikowanych zostało do odbywania kary w systemie terapeutycznym. W czasie wizytacji cel nie stwierdzono osadzenia tymczasowo aresztowanych i skazanych z różnych grup klasyfikacyjnych we wspólnej celi mieszkalnej.

Pawilon A jest obiektem wymagającym gruntownej modernizacji. Zgodnie z informacją kierownictwa jednostki, przede wszystkim należy dokonać wymiany więzby dachowej z pokryciem blachą, a także wykonać: termomodernizację oraz remont kilku cel mieszkalnych. Uwagę wizytatorów w tym zakresie zwrócił nadto fakt wyeksploatowania sprzętu kwaterunkowego, przeznaczonego na użytek osadzonych w tym pawilonie.

Pawilon B jest nowo powstałym obiektem, który nie wymaga jeszcze prac remontowych. Budynki administracyjno-gospodarcze, zmodernizowane w latach 2008/2010, również nie wymagają prac remontowych.

Z informacji pozyskanych od Dyrektora Aresztu wynika, iż planuje on modernizację pawilonu A, niemniej jednak środki na ten cel nie są wystarczające. W roku 2011 zaplanowano jedynie prace malarskie w celach.

3. Warunki bytowe

Osadzeni kwaterowani są w 43 celach mieszkalnych. W liczbę cel mieszkalnych wliczono 2 izby chorych. W jednostce przeważają cele pięcioosobowe oraz trzyosobowe. Dwie cele przeznaczone są dla trzynastu osób.

Zaznaczyć należy, że cele przeznaczone dla większej liczby osób (powyżej 5 osób) mieszczą się wyłącznie w pawilonie A.

Zgodnie z informacją Dyrektora Aresztu, w Areszcie nie ma przeludnienia. Osadzeni przebywają w warunkach zapewniających zachowanie przewidzianej w art. 110 Kodeksu karnego wykonawczego normy 3 m² powierzchni celi na osobę.

Wizytacja ujawniła, że odbywa się to jednak kosztem przedłużanego ponad normę pobytu niektórych osób w celi przejściowej (w trakcie wizytacji stwierdzono wystąpienie dwóch takich przypadków), co z kolei jest niezgodne z treścią art. 79b K.k.w. Z informacji kierownictwa jednostki wynika, że przyczyną tego stanu rzeczy jest zagrożenie przeludnieniem jednostki przy konieczności odpowiedniej klasyfikacji osadzonych, od której uzależnione jest ich dalsze rozmieszczenie w celach.

Za nieprawidłową praktykę należy również uznać wliczanie miejsc przeznaczonych dla chorych, w liczbę cel mieszkalnych.

Wszystkie cele w Areszcie są skanalizowane, doprowadzona jest zimna woda, a w pawilonie B również ciepła woda. Zaznaczyć w tym miejscu należy, że w trakcie wizytacji w obu budynkach stwierdzono jedynie zimną wodę, a zgodnie z informacją osadzonych, woda w pawilonie B osiąga czasem letnią temperaturę. Problem ten wy tłumaczony został przez Dyrektora placówki niespełniającą oczekiwań modernizacją instalacji wodnej w latach ubiegłych.

W celach jest czysto oraz panuje odpowiednia do pory roku temperatura. Ponadto, zapewniono możliwości wietrzenia celi oraz dopływ światła dziennego i oświetlenie sztuczne.

Stan techniczny cel mieszkalnych oraz sprzętu kwaterunkowego w pawilonie B określić można jako bardzo dobry. W każdej celi kąpiki sanitarne są w pełni zabudowane, z niezależnym oświetleniem.

Stan techniczny cel mieszkalnych oraz sprzętu kwaterunkowego w pawilonie A należy określić jako zły. Estetyka i generalny stan wnętrza pawilonu A, w porównaniu do pawilonu B, pozostawia wiele do życzenia. W trakcie wizytacji niektórych cel stwierdzono brak wentylacji, a osadzeni w nich skazani sygnalizowali duszność po zamknięciu drzwi, której nie mogli uniknąć np. uchylając okna, gdyż niska temperatura na zewnątrz nie pozwalała na taki zabieg. Na ścianach cel widoczne były zacieki/grzyb. Większość cel pawilonu A wyposażona jest w stare, dość wyeksploatowane sprzęty, a największe zastrzeżenia wizytatorów w tym zakresie budziły piętrowe, metalowe łóżka. Wszystkie, które obejrzeliby wizytatorzy, choć były zabezpieczone przed upadkiem z górnych łóżek, to jednak nie posiadały drabinek wiodących do górnego

poziomu. W ocenie przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej: RPO), ich brak może przyczynić się do upadków i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego mebli lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe.

Kąpiel osadzonych z pawilonu B odbywa się w 2 łazienkach posiadających po 6 stanowisk prysznicowych oddzielonych przegrodami. W każdej łazni znajduje się przedsionek, w którym osadzeni mogą powiesić upraną wcześniej w celach bieliznę czy odzież. W przedsionku znajdują się wieszaki dające możliwość zawieszenia odzieży przez osoby kąpiące się. W łazienkach dodatkowo stoją pojedyncze ławy, na których osadzeni mogą przysiąść czy położyć przybory toaletowe/ręczniki. Łazienka położona na poziomie celi przeznaczonej dla osoby z niepełnosprawnością posiada stanowisko przystosowane do jej potrzeb. Stan łazni określić należy jako dobry, choć uwagę wizytujących zwrócił brak mat antypoślizgowych i zdecydowanie zbyt niska temperatura panująca w tych pomieszczeniach (problem również podnoszony przez osadzonych, którzy skarżyli się, że w dniu przeznaczonym na kąpiel, osoby wchodzące w pierwszej kolejności nie czują się dobrze w takich warunkach).

Kąpiel osadzonych w pawilonie A odbywa się w łazni ogólnej, w której nie wyodrębniono przegrodami odrębnych stanowisk prysznicowych. Sądząc po liczbie natrysków, przewidziana została dla większej liczby osób (ok.11). W przeciwieństwie do łazni w pawilonie B, łazienka w pawilonie A wyposażona jest w maty antypoślizgowe. Pomieszczenie z natryskami poprzedza przedsionek wyposażony w ławki i wieszaki, co umożliwia przebranie się i pozostawienie ubrań. Stan łazni i przedsionka jest dobry. W pomieszczeniach prawidłowo działa wentylacja, nie stwierdzono zawilgoceń.

We wszystkich łazienkach wyodrębniono kabiny WC.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy, w większości ocenili warunki bytowe w celach w pawilonie B jako dobre lub dość dobre. Nie było ocen negatywnych, choć zdarzały się uwagi dotyczące wyłączania energii elektrycznej w godzinach od 9.00 do 13.00 czy konieczności wyposażenia cel we własne przybory

do sprzątanania oraz wspomnianego braku dostępu do ciepłej wody, mimo takiej możliwości.

Jako złe lub co najwyżej znośne oceniali warunki bytowe osadzeni w pawilonie A. Poza tożsamymi uwagami ze zgłoszonymi w pawilonie B, dotyczącymi wyłączeń energii elektrycznej i braku dostępu do ciepłej wody, do zgłoszonych przez osadzonych w pawilonie A uwag, należały: zły stan cel i ich wyposażenia oraz nieadekwatna do liczby osadzonych w celi liczba czajników elektrycznych czy też kąpoków sanitarnych. Negatywne rozpatrywanie próśb o pozwolenie na dodatkowy czajnik bije szczególnie w osoby pracujące, które nie zdążają przygotować sobie ciepłego napoju przed wyjściem do pracy. Te problemy dotyczą szczególnie cel 13 osobowych.

Warunki mycia się i kąpieli w obu pawilonach nie zostały ocenione negatywnie, choć osadzeni skarżyli się na zbyt niską temperaturę panującą w pomieszczeniach łaźni, zbyt małą częstotliwości kąpieli (problem dotyczył wyłącznie osób niepracujących) oraz zbyt krótki czas na kąpiel. Należy zgodzić się szczególnie z uwagami dotyczącymi czasu i częstotliwości kąpieli. Wprawdzie zgodnie z informacją Dyrektora jednostki wynika, że dopuszcza się zwiększenie ilości kąpieli w tygodniu w czasie upałów również niepracującym osadzonym, niemniej jednak trudno uznać to za wystarczające. Względy organizacyjne i restrykcyjna oszczędność nie powinny powodować sytuacji, w której człowiek może się dokładnie umyć jedynie raz w tygodniu, na co ma zaledwie 10 min. Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania (Dz.U.2003 r., Nr 152, poz.1493 i 1494) nakazują, aby osadzeni utrzymywali należytą czystość osobistą. Skoro nie są w stanie tego wykonać w ramach wskazanej organizacji kąpieli, to należy rozważyć, czy spełnienie minimalnego wymogu umożliwienia kąpieli raz w tygodniu jest w przedmiotowym przypadku wystarczające.

Jednostka dysponuje łącznie 2 polami spacerowymi. Ich stan jest dobry. Zostały wyposażone w ławki, popielniczki, a pole przy pawilonie B dodatkowo wyposażono w sprzęt do ćwiczeń siłowych. Ich podłoże jest dobrze utwardzone.

W jednostce funkcjonuje kantyna, w której osadzeni mogą dokonywać zakupów trzy razy w miesiącu. Zgodnie z zapisami „Zarządzenia nr 66/2010

Dyrektora Aresztu Śledczego w Grójcu z dnia 4 stycznia 2011 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego jednostki” (zwanego dalej: Porządkiem wewnętrznym) zakupy odbywają się wyłącznie na podstawie paragonu wystawionego przez dział finansowy Aresztu.

Analiza cennika artykułów dostępnych w kantynie nasuwa zastrzeżenia dotyczące wysokości cen oraz ich zgodności z prezentowanym na tablicach informacyjnych i wywieszonym przy ladzie cennikiem. Wizytujący uwagi w tym zakresie oparli na treści paragonów z dokonanych przez osadzonych zakupów. Administracja Aresztu dokonuje raz na kwartał kontroli wysokości cen w kantynie, porównując je z cenami artykułów w okolicznych sklepach. Niemniej jednak wizytujący stwierdzili, że w przynajmniej kilku przypadkach ceny w kantynie są rażąco wyższe niż w okolicznych sklepach oraz wyższe od prezentowanych w oficjalnym cenniku.

Areszt nie dysponuje celą do wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej.

W Areszcie jest natomiast cela zabezpieczająca (w pawilonie A). Z informacji uzyskanych od Dyrektora jednostki wynika, iż w ciągu ostatnich 6 miesięcy cela zabezpieczająca wykorzystywana była 2 razy: 4 października 2010 r. i 30 listopada 2010 r. Stan celi zabezpieczającej budzi wątpliwości w zakresie stworzonych warunków bytowych osadzonego. W dniu wizytacji pomieszczenie zabezpieczające było zimne i choć nie przebywał w nim żaden osadzony, to jednak wizytatorzy stwierdzili, że kaloryfer zamontowany w przedsionku wiodącym do pomieszczenia, w którym umieszczany jest człowiek, nie miał wystarczających gabarytów do ogrzania celi. Nie było również WC dla osadzonego, a do załatwiania potrzeb fizjologicznych osadzonemu służyło wiadro.

W ocenie wizytujących jednostkę przedstawicieli RPO, pozbawienie człowieka możliwości załatwienia potrzeb fizjologicznych w WC i oferowanie mu do tego celu wiadra, narusza jego godność i stoi w sprzeczności z treścią art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Nadto uwagę należy zwrócić, że zgodnie z Zaleceniem nr R(87) 3 dla państw członkowskich Rady Europy przyjętym przez jej Komitet Ministrów dnia 12 lutego 1987 r. podczas 404 posiedzenia

Delegatów Ministrów (Europejskie Reguły Więzienne), we wszystkich miejscach, w których przebywają lub pracują więźniowie, urządzenia sanitarne i sposób dostępu do nich muszą być odpowiednie dla umożliwienia każdemu więźniowi zaspokojenia potrzeb fizjologicznych, kiedy jest to konieczne, w czystych i przyzwoitych warunkach.

4. Wyżywienie

Wyżywienie dla osadzonych przebywających w Areszcie przygotowywane jest w kuchni usytuowanej w pawilonie A, z której posiłki dostarczane są do obu budynków. W skład zaplecza gastronomicznego wchodzi m.in. dwa magazyny żywnościowe, magazyn podręczny, obieralnia, zmywalnia, węzeł sanitarny oraz kuchnia główna. Stan tych pomieszczeń uznać należy za dobry. Kuchnia przygotowuje posiłki, które do cel mieszkalnych dostarczane są w termosach. Protokół kontroli sanitarnej Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Grójcu z dnia 17 września 2010 r., która swym zakresem obejmowała kontrolę produkcji posiłków dla osadzonych nie zawiera zaleceń pokontrolnych. Produkcję posiłków uznano za zgodną z zasadami systemu HACCP.

W dniu wizytacji, w kuchni Aresztu, poza posiłkami podstawowej normy wyżywienia, przygotowywanych było 27 diet (lekkostrawne i cukrzycowe).

Zdaniem większości respondentów wyżywienie oferowane przez Areszt jest dobre. Pojedyncze uwagi krytyczne dotyczyły nieodpowiednich składników w dietach.

5. Opieka medyczna

Z informacji uzyskanych od Dyrektora Aresztu wynika, że w więziennej służbie zdrowia aktualnie nie występują braki kadrowe. W Areszcie Śledczym w Grójcu, poza dwiema pielęgniarkami, zatrudnionych jest obecnie trzech lekarzy:

- kierownik ambulatorium - specjalista dermatolog - 0,5 etatu,
- lekarz stomatolog - 0,2 etatu,
- lekarz psychiatra - 0,3 etatu.

Kierownictwo jednostki zasygnalizowało brak odpowiedniej liczby lekarzy konsultantów zatrudnionych w więziennej służbie zdrowia oraz brak odpowiedniego specjalistycznego sprzętu do wykonywania badań w jednostkach

więziennych, które powodują konieczność korzystania z publicznej służby zdrowia, co wiąże się z wydłużonym czasem oczekiwania i jednocześnie z dużym niezadowoleniem ze strony osadzonych.

Kompleks pomieszczeń ambulatorium, który został oddany do użytku w dniu 16 marca 2009 r. znajduje się w części administracyjnej Aresztu. Pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą dla osób pozbawionych wolności odpowiadają wymaganiom pod względem fachowym i sanitarnym. W skład ambulatorium wchodzi gabinet lekarski, stomatologiczny, poczekalnia, WC dla personelu i dla pacjentów, pomieszczenie techniczne i gospodarcze oraz pokój socjalny. Dodatkowo w pawilonie B znajduje się gabinet lekarski, gdzie odbywają się przyjęcia osadzonych. W skład ambulatorium wchodzi również dwie, trzyosobowe izby chorych, po jednej w każdym pawilonie.

Ponadto, w jednostce znajdują się 2 cele pełniące rolę izb chorych (3-osobowe) oraz jedna cela 5 - osobowa przystosowana dla osoby z niepełnosprawnością.

Przystosowanie jednej z cel dla osoby z niepełnosprawnością ogranicza się jednak do pomieszczenia celi, w którym znajduje się kącik sanitarny przeznaczony dla osoby poruszającej się na wózku i do miejsca w łazni dostosowanego do potrzeb osoby z niepełnosprawnością. W pozostałym zakresie Areszt nie jest dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. Problem dotyczy m.in. konieczności pokonywania schodów wiodących do poszczególnych pomieszczeń, jak i szerokości wejść i drzwi.

Tymczasem Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w orzeczeniu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (6253/03) uznał, że osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności, opuścić celi samodzielnie, jest „poniżającym traktowaniem” w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Osadzeni przyjmowani są przez lekarza ambulatorium raz w tygodniu (osoby z pawilonu A – w poniedziałek, a osoby z pawilonu B – we wtorek).

W gabinetach lekarskich nie wywieszono w widocznym miejscu „Karty Praw Pacjenta”, dostosowanej dla osób przebywających w warunkach izolacji penitencjarnej.

Zdecydowana większość osadzonych, z którymi rozmawiali członkowie zespołu wizytacyjnego, oceniła opiekę medyczną jako złą. Sygnalizowano problemy związane z długim oczekiwaniem na wizytę u dentysty czy lekarza - specjalisty (ortopeda), ale przede wszystkim wskazywano na problem braku profesjonalnej pomocy ze strony lekarza ambulatorium. Uwagi w tym zakresie dotyczyły m.in. odmawiania przyjęcia pacjenta i bagatelizowania objawów choroby, niewłaściwego leczenia (m.in. ordynowania leków, które w sposób oczywisty nie są pomocne w leczeniu danej dolegliwości) czy stawiania diagnozy bez badania chorego. Zarówno skazani, jak i tymczasowo aresztowani podkreślali także, że sposób zwracanie się do nich przez lekarza jest niekulturalny i nie są odosobnione przypadki niesłusznego zarzucenia pacjentom symulowania dolegliwości.

6. Traktowanie osadzonych

W rozmowach indywidualnych większość ocen osadzonych dotyczących traktowania przez funkcjonariuszy były pozytywne. Rozmówcy odpowiedzieli przecząco na pytanie, czy funkcjonariusze Służby Więziennej naruszyli ich nietykalność osobistą lub niewłaściwie potraktowali. Nie byli też świadkami takich niedozwolonych zachowań wobec innych osadzonych.

Uwagi dotyczyły pojedynczych funkcjonariuszy działu ochrony, którzy zgodnie z informacją skarżących, nie zwracali się do nich w sposób kulturalny i w stosownej formie (zwracanie się do osadzonych po nazwisku, bądź zwracanie się „na ty”). Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. Nr 79, poz.523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania z poszanowaniem godności ludzkiej kary, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych wskazuje również treść art.4 Kodeksu karnego wykonawczego (dalej: K.k.w.).

Spośród ukaranych dyscyplinarnie podczas swojego pobytu w jednostce, z którymi rozmawiali wizytatorzy, kilka osób stwierdziło, iż zastosowana wobec nich kara nie była słuszna i współmierna do przewinienia. Jeden z osadzonych zgłosił uwagi co do sposobu wykonania kary dyscyplinarnej oraz braku wcześniejszego wysłuchania go i poinformowania o prawie zaskarżenia decyzji o wymierzeniu kary dyscyplinarnej.

W ocenie wizytujących, ustalenia poczynione zarówno podczas oglądu jednostki, jak i rozmów z osadzonymi, nie dają podstaw do stwierdzenia, aby – generalnie rzecz biorąc - warunki bytowe w Areszcie, czy też inne okoliczności osadzenia, były dla osób pozbawionych dotkliwie. Atmosfera w Areszcie jest dobra, wolna od napięć, a relacje między osadzonymi a wychowawcami i większością oddziałowych - prawidłowe. Należy jednak dążyć do wyeliminowania stwierdzonych nieprawidłowości w zakresie warunków bytowych niepełnosprawnych czy też osadzonych w celach pawilonu A, w tym zwłaszcza w celi zabezpieczającej. Konieczna jest, w ocenie wizytujących, eliminacja niewłaściwego traktowania osadzonych przez poszczególne osoby z personelu jednostki (problem dotyczy również sygnalizowanego, nieprawidłowego traktowania osadzonych przez lekarza).

7. Praca penitencjarna

W dziale penitencjarnym Aresztu zatrudnionych jest 7 osób. Wszystkie legitymują się wykształceniem wyższym.

Opiekę psychologiczną osadzonych zapewnia jeden psycholog, pracujących w dni powszednie w godzinach od 8.00 do 16.00. Zgłoszenia pacjentów przekazywane są za pośrednictwem wychowawców, a osadzeni przyjmowani są w ich pokojach lub ewentualnie w ambulatorium Aresztu. Z informacji uzyskanych od psychologa wynika, że w pierwszej kolejności i niezależnie od dnia wyznaczonego na dyżur, przyjmowane są osoby sygnalizujące poważne w ocenie psychologa problemy.

Ponadto, na terenie Aresztu prowadzona jest działalność profilaktyczna i edukacyjna w zakresie uzależnień (mityngi AA, programy edukacyjne, Krótkie Interwencje). Sygnalizowany przez psychologa problem w tym zakresie dotyczy braku

osoby do prowadzenia zajęć adresowanych do osób uzależnionych od środków odurzających.

Sytuacja ta budzi niepokój z perspektywy prawidłowej organizacji pracy penitencjarnej w zakresie organizacji terapii adresowanej do osób o tym typie uzależnień oraz zajęć kulturalno-oświatowych.

8. Zatrudnienie

W Areszcie Śledczym w Grójcu osadzeni zatrudniani są odpłatnie na podstawie skierowania do pracy i nieodpłatnie w ramach art. 123 a § 1 i 2 K.k.w. przy pracach porządkowych i pomocniczych wykonywanych na rzecz jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, a także odpłatnie u kontrahentów zewnętrznych na podstawie skierowania do pracy i nieodpłatnie w ramach art. 123 a § 2 K.k.w. przy pracach publicznych na rzecz organów administracji publicznej oraz przy pracach wykonywanych na cele charytatywne w systemie bez konwojenta.

W dniu wizytacji zatrudnienie posiadało 71 osadzonych. W samej jednostce zatrudnianych jest 27 osadzonych (14 nieodpłatnie i 13 odpłatnie) przy pracach porządkowych, w kuchni, w grupie konserwacyjnej i transportowej, w magazynie i bibliotece Aresztu. Na zewnątrz jednostki w systemie bez konwojenta zatrudnionych jest 44 skazanych: 17 zatrudnionych odpłatnie u kontrahentów zewnętrznych i 27 zatrudnionych nieodpłatnie przy pracach publicznych na rzecz organów administracji publicznej oraz przy pracach wykonywanych na cele charytatywne. Osadzeni wykonują prace fizyczne, gospodarcze i porządkowe.

Z informacji przekazanych przez Dyrektora Aresztu, wynagrodzenie przysługujące skazanemu zatrudnionemu w pełnym wymiarze czasu pracy ustala się w sposób zapewniający osiągnięcie co najmniej połowy minimalnego wynagrodzenia, przy przepracowaniu pełnego miesięcznego wymiaru czasu pracy lub wykonaniu pełnej miesięcznej normy pracy. W wypadku przepracowania niepełnej miesięcznej normy czasu pracy lub niewykonania pełnej miesięcznej normy pracy, wynagrodzenie wypłaca się proporcjonalnie do ilości czasu pracy lub wykonanej normy pracy. W przypadku zatrudnienia skazanego w niepełnym wymiarze czasu pracy najniższe wynagrodzenie ustala się w kwocie proporcjonalnej do liczby godzin zatrudnienia, biorąc za podstawę połowę minimalnego wynagrodzenia.

Osadzeni mają możliwość uczestniczenia w szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe. W roku 2010 odbyło się 5 kursów zawodowych o kierunku: ogrodnik terenów zielonych, nowoczesne techniki wykończeniowe w budownictwie, murarz-tylnik, ślusarz i elektryk z uprawnieniami do 1 kV. W br. odbył się kurs nowoczesne techniki wykończeniowe w budownictwie.

W dniu wizytacji, podczas oglądu jednostki przedstawiciele RPO zwizytowali pomieszczenia warsztatowe pracowni ślusarskiej. Pracujący w nich osadzeni nie zgłosili żadnych zastrzeżeń czy potrzeb dotyczących swojej pracy i jej warunków. Stan techniczny i wyposażenie pomieszczeń pracowni nie budził zastrzeżeń.

9. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa

W wizytowanej jednostce do dyspozycji osadzonych przeznaczono dwie świetlice (obie w pawilonie B), które są wyposażone w telewizory, stół do gry w tenisa stołowego, stół do gry w piłkarzyki, stół do gry w bilard oraz drabinki do ćwiczeń.

W czasie zajęć świetlicowych osadzeni mają możliwość korzystania z następujących form rekreacji: oglądanie telewizji, słuchanie radiowęzła, czytanie prasy, gry zespołowe na dostępnych sprzętach, zajęcia indywidualne.

Uwagę budzi jednak wyeksploatowany częściowo sprzęt do gier znajdujących się w świetlicach, w sposób, który w praktyce uniemożliwia korzystanie z tej formy rozrywki świetlicowej. W jednej z świetlic w pawilonie B brakowało nadto instalacji przyzywowej.

Do dyspozycji osadzonych pozostaje także biblioteka, która dysponuje 3946 pozycjami książek. Ponad 800 książek znajdujących się w bibliotece zostało zakupionych w 2009 roku, ponadto do 2009 roku tutejsza jednostka otrzymywała nieodpłatnie nowe książki o różnej tematyce z fundacji Historia i kultura. Obecnie nie ma funduszy na zakup nowych książek. Ze zbiorów biblioteki korzysta 127 osadzonych, co stanowi 59,6% całej populacji osadzonych przebywających aktualnie w jednostce.

Podczas oglądu pomieszczeń stwierdzono, że w bibliotece nie ma egzemplarzy Kodeksu karnego wykonawczego (są one zakupywane z prywatnych środków personelu więziennego i udostępniane w oddziałach) i innych aktów

prawnych. Osadzeni nie mają również dostępu do orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu.

Uwagi Rzecznika Praw Obywatelskich, skierowane do Trybunału Konstytucyjnego w piśmie z dnia 6 sierpnia 2010 r., dotyczące eliminacji z zakresu pracy penitencjarnej upowszechniania rozstrzygnięć Trybunału Konstytucyjnego w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osadzonych lub skazanych, zostały podzielone w dniu 11 sierpnia 2010 r. przez Szefa Biura Trybunału Konstytucyjnego (sygn. pisma S-073-14/10). Uznając za słuszne stanowisko Rzecznika w tej sprawie, Szef Biura Trybunału Konstytucyjnego stwierdził, że żadne względy nie powinny ograniczać przedsięwzięć na rzecz popularyzacji prawa oraz edukacji obywatelskiej w sprawach publicznych.

Podczas oglądu pomieszczeń Aresztu stwierdzono ponadto, że w bibliotece nie ma prasy, a osadzeni nie mogą jej nabyć w kantynie. Według uzyskanych informacji, żaden z osadzonych nie wyraził zainteresowania możliwością prenumerowania gazet za pośrednictwem administracji Aresztu, a Areszt prenumeruje dla osadzonych „Gazetę Wyborczą”, która jest przekazywana bezpośrednio do oddziałów mieszkalnych. Z wyjaśnień personelu jednostki wynika jednak, że liczba egzemplarzy tej prasy codziennej jest skromna i w efekcie nie dociera do wszystkich osadzonych. Nie jest też czytelne, w jaki sposób kolportuje się prasę między celami zamykanymi w dzień i czy ktoś pilnuje, aby docierała do wszystkich zainteresowanych. W ocenie wizytujących sytuacja ta wskazuje, iż wbrew treści § 12 Zarządzenia Dyrektora Generalnego Służby Więziennej nr 2/4 z dnia 24 lutego 2004 r. (Dz.Urz.CZSW.04.1.2) w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych, w Areszcie Śledczym w Grójcu nie są stworzone w pełni warunki do nabywania prasy przez osadzonych czy udostępniania prasy zakupywanej ze środków Aresztu.

W jednostce funkcjonuje radiowęzeł. Mieści się w pomieszczeniach biblioteki i prowadzony jest przez jednego z osadzonych. Emituje on programy radiowe stacji ogólnopolskich, audiobooki oraz audycje własne o zróżnicowanej

tematyce, w tym konkursy. Nadawane komunikaty uwzględniają jadłospis na dany dzień.

W ramach działalności kulturalno-oświatowej wszyscy osadzeni mają możliwość udziału w konkursach, przygotowywaniu gazetek ściennych, pisaniu artykułów do gazetki „Puls Aresztu” itp. Ponadto skazani spełniający kryteria formalne mają możliwość korzystania z zajęć kulturalno-oświatowych organizowanych poza terenem jednostki (kino, wystawy, udział w lokalnych przedsięwzięciach).

Skazani spełniający kryteria formalne raz w tygodniu korzystają z zajęć sportowych organizowanych poza terenem jednostki w krytej pływalni. Ponadto w sezonie letnim wraz z wychowawcą do spraw K-O i sportu korzystają z hali sportowej i boisk należących do Grójeckiego Ośrodka Sportu. Pozostali osadzeni mają możliwość korzystania ze sprzętu sportowego znajdującego się na placach spacerowych.

Większość rozmówców uznało sytuację w zakresie zajęć kulturalno-oświatowych za poprawną. Najwięcej uwag dotyczyło zniszczonego sprzętu w świetlicach (połamanych raketek do tenisa stołowego i kijów bilardowych, brak piłki do gry w piłkarzyki czy piłek do gry w tenisa stołowego), który zgodnie z informacją Dyrektora Aresztu uzupełniany jest raz w roku oraz czasowych wyłączeń prądu w ciągu dnia, uniemożliwiających np. oglądanie telewizji w celach. Wśród pojedynczych uwag krytycznych dotyczących zajęć kulturalno-oświatowych, podnoszono kwestię braku dostępu do prasy i małej liczby zajęć kulturalno – oświatowych dla niepracujących skazanych.

10. Korespondencja, widzenia i rozmowy telefoniczne

Wszelka korespondencja osadzonych przyjmowana jest przez wychowawców lub oddziałowych codziennie w godzinach od 7.00 do 10.00. Wychowawcy również zajmują się wydawaniem korespondencji. Większość osadzonych nie zgłaszała uwag w tym zakresie, a pojedyncze zastrzeżenia dotyczyły długiego czasu przekazywania korespondencji.

W każdym oddziale znajdują się samoinkasujące aparaty telefoniczne przeznaczone do dyspozycji skazanych. Jednorazowy czas korzystania z aparatu

telefonicznego nie może przekroczyć 10 minut. Sposób wykonywania rozmów telefonicznych reguluje Porządek wewnętrzny, zgodnie z którym prawo do korzystania z samoinkasującego aparatu mają wyłącznie skazani i ukarani, wobec których nie zastosowano środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania oraz tymczasowo aresztowani po wyroku skazującym sądu pierwszej instancji względem których stosuje się regulamin organizacyjno-porządkowy wykonywania kary pozbawienia wolności. Porządek wewnętrzny nie uwzględnia zatem możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych z obrońcą lub pełnomocnikiem.

Zgodnie z art. 215 § 1 K.k.w. tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 K.k.w., przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych mu technicznych środków przekazywania informacji. Wyjaśnić należy, że korespondencją, w rozumieniu art.8 ust.1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna (zob. Zbigniew Hołda w: Kodeks karny wykonawczy-Komentarz, Arche Gdańsk 2007 r.). Zakaz korzystania z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej, wynikający z treści art. 217c K.k.w. nie ma zatem zastosowania do kontaktów aresztowanego z osobami, o których mowa w treści art. 215 § 1 K.k.w.

Warto dodać, że Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 r. zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane.

Ponadto, całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3, 98.2 i 99, zawartymi w Rekomendacji Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych.

W Areszcie Śledczym w Grójcu znajduje się jedna sala widzeń, z możliwością podziału za pomocą rolety na dwa odrębne pomieszczenia. W pomieszczeniach tych stoją odrębnie ustawione stoliki (ok. 20) i krzesła (po 3 krzesła przy każdym stoliku). Ponadto w sali widzeń znajdują się dwa kąciki dla dzieci z zabawkami i meblami dziecięcymi. Zabawki dla dzieci odwiedzających osadzonych pochodzą od funkcjonariuszy.

Sala widzeń jest monitorowana. Poza zasięgiem monitoringu jest niewielkie pomieszczenie do widzeń bez dozoru, które również wyposażono w stół z krzesłami. W sali widzeń wygospodarowane zostało też stanowisko do widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt, wyposażone w telefon do komunikowania się osadzonego z odwiedzającą go osobą. Odwiedzający mają do dyspozycji dwie toalety. Salę widzeń połączono z kantyną, w której odwiedzający mogą nabyć artykuły żywnościowe i napoje spożywane podczas widzenia oraz kupić odwiedzanym osadzonym karty telefoniczne (do 5 szt.), koperty, papier na listy, znaczki i karty okolicznościowe.

W Areszcie nie wyodrębniono pokoju do udzielania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozoru, o których mowa w art. 138 § 1 pkt 3 K.k.w. i którego wyposażenie określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. Nr 186, poz.1820). W ocenie wizytatorów, brak pomieszczenia umożliwiającego wykonanie wymienionej nagrody w wizytowanej jednostce, stanowi naruszenie wymienionych przepisów i uprawnień osadzonych, którzy spełniają warunki otrzymania tego typu nagrody.

W większości osoby korzystające z widzeń oceniły organizację i sposób przeprowadzania widzeń jako dobre. Uwagi dotyczące realizacji tego prawa przekazały dwie osoby skarżące się na to, że artykuły żywnościowe i napoje zakupione w kantynie przez odwiedzających, nie mogą być zabrane przez osadzonego do celi mieszkalnej.

11. Posługi religijne

Opiekę duszpasterską w Areszcie sprawuje kapelan katolicki. Jednostka ma podpisaną umowę o wykonywanie posług religijnych z Parafią Św. Mikołaja

w Grójcu. Msze święte odbywają się w soboty o godzinie 16:30 i święta religijne przypadające w dni wolne od pracy o godz. 12:00. Średnia liczba uczestników wynosi 10 osób. Działalność religijna odbywa się w oddzielnym pomieszczeniu - kaplicy wyposażonej w niezbędne sprzęty (m.in. ołtarz, krzyż, szafę, krzesła). Areszt Śledczy w Grójcu ma podpisaną umowę o wykonywanie posług religijnych również z Kościołem Zielonoświątkowym Zbór Stołeczny w Warszawie oraz umowę o współpracy w zakresie prowadzenia działalności religijno-wychowawczej ze Związkiem Wyznania Świadków Jehowy.

Osadzeni nie zgłaszali uwag dotyczących posług religijnych w Areszcie.

12. Wnioski i zalecenia

Czynności przeprowadzone przez przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich, wykonujących zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, pozwoliły na stwierdzenie, że w Areszcie Śledczym w Grójcu – generalnie rzecz biorąc – przestrzegane są prawa osób pozbawionych wolności, a warunki bytowe w Areszcie należy ocenić jako poprawne.

Na podstawie poczynionych ustaleń - informacji uzyskanych z rozmów z osadzonymi, oglądu jednostki i analizy dokumentacji jednostki - uznano, że dla poprawy warunków osadzenia osób pozbawionych wolności celowe jest:

1. wyeliminowanie nieprawidłowości w traktowaniu osadzonych przez poszczególne osoby z personelu jednostki;
2. ograniczenie czasu umieszczania osób pozbawionych wolności w celach przejściowych do okresu niezbędnego, który nie będzie przekraczać 14 dni;
3. uwzględnienie w porządku wewnętrznym jednostki możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych z obrońcą lub pełnomocnikiem;
4. zapewnienie wystarczającego i stałego dostępu do informacji dotyczącej praw pacjenta np. poprzez wywieszenie w widocznym miejscu w pomieszczeniach służących do przyjęć pacjentów „Karty Praw Pacjenta”, dostosowanej dla osób przebywających w warunkach izolacji penitencjarnej;

5. zapewnienie wystarczającego i stałego dostępu osadzonych do Kodeksu karnego wykonawczego i innych aktów prawnych oraz do orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Europejskiego;
6. potraktowanie izb chorych zgodnie z przeznaczeniem, wyłączając je z listy cel branych pod uwagę przy stwierdzaniu występowania lub braku przeludnienia;
7. stworzenie właściwych warunków bytowych osadzonym w pawilonie A, poprzez zapewnienie właściwej wentylacji cel oraz poprzez wyposażenie piętrowych łóżek w drabinki;
8. stworzenie właściwych warunków bytowych osadzonym w celi zabezpieczającej, poprzez modernizację mającą na celu zapewnienie w niej właściwej temperatury i sanitariatu;
9. wyposażenie łazienki w pawilonie B w maty antypoślizgowe;
10. dostosowanie cen artykułów sprzedawanych w kantynie Aresztu do cen tych samych produktów w pobliskich sklepach (dotyczy cen zawyżonych w stosunku do cen poza jednostką) oraz podanie do wiadomości osadzonych aktualnego cennika;
11. pełne dostosowanie infrastruktury Aresztu do potrzeb osoby z niepełnosprawnością;
12. stworzenie w pełni warunków do nabywania prasy przez osadzonych i udostępnianie wszystkim zainteresowanym prasy zakupywanej ze środków Aresztu;
13. wyodrębnienie pokoju do udzielania wizyt w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej, o których mowa w art. 138 § 1 pkt 3 K.k.w.